

3. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1063/2011 // Офіційний вісник Президента України від 23.11.2011 р., № 31, стор. 9, стаття 1193.
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
5. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Указ Президента України від 13.04.2011 р. № 466/2011 // Офіційний вісник Президента України від 21.04.2011 р., № 12, стор. 39, стаття 632.
6. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
7. Співак Л.С. Структуризація ринку послуг в перехідній економіці // Стратегія економічного розвитку України : Наук. зб. – Вип. 5 / Відп. ред. О.П. Степанов. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 148–153.
8. Ринок фінансових послуг : навч. посібник / М.А. Коваленко, Л.М. Радванська, Н.В. Лобанова, Г.М. Швороб. – Херсон : Олді-плюс, 2004.
9. Співак Л.С., Терещенко А.Н. Державне регулювання фондового ринку та послуг // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ століття : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2000 р. – К. : КДТЕУ, 2000. – С. 152–154.
10. Стадник А.А. Відродження кредитних кооперативів // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 96–100.
11. Ковальчук А.Т. Фінансове право України: стан та перспективи розвитку. – К. : Парламентське видання, 2007. – 488 с.
12. Ларина Л.И. Перспективы создания единого регулятора финансового рынка / Л. Ларина // Деньги и кредит : Ежемесячный теоретический научно-практический журнал. – 10/2005. – № 10. – С. 30–32.
13. Кормош Ю. Шаги к созданию финансового мегарегулятора в России / Ю.Кормош, А.Буркова. // Рынок и право. – 2006. – № 15 (318). – С. 69–72.
14. Дмитрієва О.А. Сфера фінансових послуг в економіці України: організаційні засади державного регулювання : дис. на здобуття наук. ступ. к.е.н. / О.А. Дмитрієва. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2008. – 212 с.

ШЕРСТЮК С. В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри історичних
і соціально-політичних дисциплін
(Харківський національний аграрний
університет імені В. В. Докучаєва)

УДК 349.2

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуті законодавчі аспекти створення та існування Ради Національного банку України, її правовий статус. Висвітлено порядок формування Ради Національного банку України. Проаналізовано основні функції Ради Національного банку України.

Ключові слова: Рада Національного банку України, правовий статус, стабільність грошової одиниці, Голова Ради Національного банку України.

В статье рассмотрены законодательные аспекты создания и существования Совета Национального банка Украины, его правовой статус. Отображен порядок формирования Совета Национального банка Украины. Проанализированы основные функции Совета Национального банка Украины.

Ключевые слова: Совет Национального банка Украины, правовой статус, стабильность денежной единицы, Глава Совета Национального банка Украины.

The article deals with legal aspects of creation and existence of the Council of the National Bank of Ukraine, its legal status. Clarifies the procedure for formation of the Board of the National Bank of Ukraine. There are analyzes the main functions of the Board of the National Bank of Ukraine.

Key words: Council of the National Bank of Ukraine, legal status, the stability of the currency, Board Chairman of the National Bank of Ukraine.

Вступ. Ідея створення Ради Національного банку України не є суто ініціативою або «ноу-хау» України. У Німеччині існує відповідна їй за функціями Рада центральних банків, в Японії – Комітет визначення монетарної політики, в Австрії – Рада директорів, у США – Рада управляючих [1, с. 15-36]. Є подібні органи в центральних банках й інших країн. Відрізняються вони між собою, як правило, складом і порядком формування, обсягом функцій і повноважень, проте характерними для всіх є принципи функціонування, згідно з якими зазначені утворення визначають лише базові, глобальні питання діяльності центральних банків, не втручаючись в їхню оперативну діяльність.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є всебічний аналіз діючого законодавства з питань створення та функціонування Ради Національного банку України, виявлення недоліків та суперечностей в ньому та формулювання пропозицій щодо їх усунення.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Національний банк України» до органів управління центрального банку держави відносяться Рада Національного банку України та Правління Національного банку України.

Відповідно до ст. 100 Конституції України Рада Національного банку розробляє Основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням [2]. Одночасно з визначенням за Національним банком головної ролі у забезпеченні стабільності грошової одиниці Конституція значно підвищує його відповідальність, покладаючи обов'язок розробки основних засад грошово-кредитної політики та контролю за її проведенням на один з його керівних органів – Раду Національного банку України.

Правовий статус Ради Національного банку України згідно з ч. 2 ст. 100 Конституції України визначається законом. У зв'язку з цим існувало дві точки зору:

- 1) правовий статус Ради має визначатись Законом про Національний банк України;
- 2) правовий статус Ради має визначатись окремим спеціальним законом.

Домінуюча точка зору багатьох народних депутатів Верховної Ради України та окремих вчених-юристів полягала в тому, що правовий статус Ради повинен визначатись єдиним Законом про Національний банк України. Ця точка зору виходить з того, що ст. 100 Конституції України розглядає як орган Національного банку України, тобто редакція даної статті не передбачає існування окремого закону. Але це не завадило групі народних депутатів Верховної Ради України ще в грудні 1998 року внести законопроект «Про Раду Національного банку України», що передбачав створення автономного державного органу з питань грошово-кредитної політики, який фактично мав здійснювати наглядові функції. У зв'язку з цим, досить слушними є аргументи, викладені у висновку науково-експортного управління Секретаріату Верховної Ради України від 30 грудня 1998 року щодо вищезазначеного законопроекту [3]. Так, висновок констатує, що згідно зі ст. 100 Конституції України, орган, що утворюється, має назву Рада Національного банку України (а не наглядова Рада), має функції щодо розробки основних засад грошово-кредитної політики та контролю за її проведенням. Таким чином, назва та функції цього органу визначені в Конституції України і дають підстави стверджувати, що цей орган є складовою структури Національного банку України. Він не може підміняти собою керівні органи та створювати двовладдя в управлінні Національним банком України, як це фактично пропонувалося у законопроекті.

На нашу думку, пропозиція щодо прийняття окремого закону про Раду Національного банку України не узгоджується з основними принципами функціонування центрального банку, суперечить світовій практиці законодавчого регулювання питань грошово-кредитної політики і не враховує положення Конституції України, яка не містить жодного натяку на окремий закон про Раду Національного банку України. В ст. 100 Конституції України лише наголошується на тому, що статус названого органу має визначатись правовим актом на рівні закону, а не підзаконним актом. Крім того, ст. 99 Конституції України однозначно покладає забезпечення стабільності грошової одиниці на Національний банк України. У разі створення Ради у відповідності з вище згаданим законопроектом як окремого державного органу, зазначене положення Конституції України було б порушено, оскільки Національний банк України не зміг би визначати грошово-кредитну політику і забезпечувати стабільність грошової одиниці. Тому визначення правового статусу Ради Національного банку України було абсолютною обґрунтовано віднесено до відповідного розділу Закону України «Про Національний банк України»[4].

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Рада Національного банку України складається з чотирнадцяти осіб, одна половина з яких призначається Верховною Радою України шляхом прийняття відповідної постанови, а інша – Президентом України шляхом прийняття відповідного указу.

Відповідно до п. 19 ст. 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить призначення і звільнення половини складу Ради Національного банку України. В той же час, у п. 12 ст. 106 Конституції України зазначається, що Президент України лише призначає половину складу Ради Національного банку України. На нашу думку, Президент України повинен мати право не тільки призначати, а й звільняти половину складу Ради Національного банку України. Тому п. 12 ст. 106 Конституції України, на наш погляд, доцільно було б доповнити і викласти в наступній редакції: «...призначає і звільняє половину складу Ради Національного банку України».

Строк повноважень членів Ради Національного банку України – сім років. Це не стосується Голови Ради Національного банку України, який призначається на строк здійснення його повноважень на посаді.

Члени Ради Національного банку України здійснюють свої функції на громадських засадах. Внутрішні питання організації діяльності Ради Національного банку України, порядок діловодства та інші питання визначаються Регламентом, який затверджується на її засіданні.

Розміщення та організаційно-матеріальне забезпечення Ради Національного банку України здійснюється Національним банком України за рахунок його кошторисних витрат.

Необхідно звернути увагу на недосконалість ст. 100 Конституції України, в якій зазначається, що Рада Національного банку України розробляє Основні засади грошово-кредитної політики, і в зв'язку з цим може виникнути питання щодо необхідності їх затвердження. Проте, на нашу думку, мова має йти не стільки про розробку Основних засад, скільки про їх визначення. Тому доцільно було б термін «розробляє» замінити на термін «визначає».

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про Національний банк України» Голова Національного банку України та його заступник обирається Радою Національного банку України строком на три роки [4].

Рада Національного банку України затверджує кошторис доходів і видатків Національного банку України і подає до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України до 1 вересня поточного року прогнозовані відомості про сальдо кошторису для включення до проекту Державного бюджету України на наступний рік, встановлює форми оплати працівників Національного банку України відповідно до законодавства України, приймає рішення про зміну розміру статутного капіталу Національного банку України, визначає аудиторську компанію для проведення аудиторської перевірки Національного банку України, розглядає аудиторський висновок та бухгалтерський баланс Національного банку України, публікує в офіційних друкованих засобах масової інформації щорічний баланс Національного банку України, погоджує щорічно до 1 липня звіт про виконання кошторису Національного банку України та розподіл прибутків за звітний бюджетний період, затверджує Регламент Ради Національного банку України, затверджує рішення Правління Національного банку України про участь у міжнародних фінансових організаціях, у капіталі банків та фінансово-кредитних установ, затверджує зовнішньоекономічні договори та інші угоди, якщо відповідальність за останні перевищує статутний капітал Національного банку України, за поданням Голови Національного банку України дає згоду на призначення на посаду та звільнення з посад членів Правління Національного банку України.

Засідання Ради Національного банку України проводяться не рідше одного разу на квартал [4].

Матеріали засідань Ради Національного банку України оформлюються у вигляді протоколів та рішень і підписуються головуючим на засіданні.

Рекомендації Ради Національного банку України розглядаються Правлінням Національного банку України протягом п'яти робочих днів. За результатами такого розгляду Правління Національного банку України зобов'язане надіслати Раді Національного банку України вмотивовану відповідь.

Рада Національного банку України не має права втручатися в оперативну діяльність Правління Національного банку України.

Засідання Ради Національного банку України веде Голова Ради Національного банку України, а у разі його відсутності – його заступник, відповідно до затвердженого Радою Національного банку України Регламенту.

Голова Ради Національного банку України організовує засідання Ради Національного банку України і головує на цих засіданнях, скликає позачергові засідання за власною ініціативою або за наполяганням не менше однієї третини від загальної кількості членів Ради Національного банку України, а також здійснює інші повноваження і функції у відповідності до рішень Ради Національного банку України та діючого законодавства України.

Заступник заміщає Голову Ради Національного банку України у разі його відсутності або неможливості ним здійснювати свої повноваження і функції відповідно до рішень Ради Національного банку України. Але жодним нормативним актом не передбачені конкретні умови або підстави, за яких Голова Ради Національного банку України не має можливості здійснювати свої повноваження.

До того ж, як зазначається у ст. 12 Закону України «Про Національний банк України», Голова Національного банку України не може бути одночасно Головою Ради Національного банку України. На нашу думку, це не зовсім узгоджується з п. 18 ст. 85 Конституції України, за яким Верховна Рада України призначає не Голову Правління, а голову Національного банку України як вищу посадову особу центрального банку, гаранта стабільності та послідовності у діяльності центрального банку, починаючи від формування грошово-кредитної політики, закінчуючи її втіленням. У всіх без винятку країнах, де існує дворівнева система керівних органів центрального банку, голова центробанку очолює як орган, що формує грошово-кредитну політику, так і виконавчий орган [5, с. 52-68]. Тому підпорядкування Голови Національного банку України Голові Ради Національного банку України, який не є конституційною особою і, на відміну від Голови НБУ, призначається не Верховною Радою України за поданням Президента України, а обирається членами Ради

Національного банку України, суперечить Конституції України. При цьому також втрачає сенс п. 8 ст. 19 Закону України «Про Національний банк України», відповідно до якого саме Голова Національного банку України одноособово несе відповідальність за діяльність Національного банку України.

З урахуванням викладеного, можна дійти висновку, що саме Голова Національного банку України має очолювати Раду Національного банку України за конституційним статусом цієї посади, що саме й впливає з аналізу положень Конституції України.

Висновки. Аналізуючи норми Закону України «Про Національний банк України», можна зазначити, що Рада Національного банку України є керівним органом Національного банку України із спеціально визначеною Конституцією України правосуб'єктністю – розроблення основних засад грошово-кредитної політики та контролю за її проведенням.

Законом на неї покладаються й певні управлінські функції. Так, Рада Національного банку України дає згоду на призначення та звільнення членів Правління, встановлює форми оплати праці співробітників Національного банку України, затверджує кошторис доходів і витрат. Отже, з одного боку, Рада Національного банку України є органом з чітко визначеними функціями Конституцією України, а з іншого – органом, що здійснює певний обсяг управлінських функцій. Все це дає підстави зробити висновок, що Рада Національного банку України є керівним органом Національного банку України зі змішаною природою.

Слід погодитися з тим, що природою Ради Національного банку України як органу Національного банку України мають визначатися й інші елементи правового статусу Ради Національного банку України. Порядок формування Ради Національного банку України, процедура прийняття її рішень і надання їм чинності мають ґрунтуватися на необхідності збереження статусу і функцій Національного банку України, єдності банківської політики.

Основним завданням Національного банку України є забезпечення стабільності національної грошової одиниці як вирішального фактору економічного розвитку. Воно має бути уособлено в реальному статусі Голови Національного банку України та органічному поєднанні його зі статусом особливого органу, який визначає стратегію грошово-кредитної політики, – Радою Національного банку України. Для цього, на нашу думку, Голова Національного банку України має очолювати Раду Національного банку України і Правління Національного банку України, стати об'єднуючою основою управління центральним банком держави та забезпечувати послідовність формування й реалізації грошово-кредитної політики держави.

Список використаних джерел:

1. Поляков В.П., Московкина Л.А. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт. – М. : Инфра, 1996. – 192 с.
2. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (в редакції від 1.09.13).
3. Висновок науково-експертного управління Секретаріату Верховної Ради України від 30.12.98 р. № 1157/16 // Поточний архів НБУ за 1999 рік. – Справа № 18–109.
4. Про Національний банк України: Закон України // ВВР України. – 1999. – № 29. – Ст. 238. (в редакції від 11.10.2013).
5. Банки и банковские операции : Учебник для вузов / Е.Ф. Жуков, Л.М. Максимова, О.М. Маркова и др. ; Под ред. проф. Е.Ф. Жукова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 471 с.

